

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE “AĞZI MÜHÜRLÜ” DEYİMİ ÜZERİNE

Bilal GÜZEL¹

Özet

Deyimler, gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbekleridir. Dil malzemesi olmalarının yanı sıra toplum yaşayışını ve kültürünü de yansıtır. Geçmişte edebi metinlerde kullanılan deyimlerin bir kısmı çeşitli nedenlerle bugün kullanımdan düşmüştür. Bu makalenin konusu olan “ağız mühürlü” deyimini sözlüklerde yer almaz. Deyim sözlüklerinde “ağzını mühürlemek” şekliyle geçen deyim “konuşmamak, susmak” anlamları verilmiştir. Yapılan taramalarda “Ağız mühürlü” deyimine ilk defa on yedinci yüz yıl şairlerinin şiirlerinde rastlanmıştır. Deyimin sözlüklerde verilen “konuşmamak, susmak” anlamı bazı beyitlerde bağlama uygun olmadığı görülmüştür. Bu makalede “ağız mühürlü” deyimini, örnek beyitlerdeki bağlam doğrultusunda anlamlandırılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Şiiri, Deyim, Mühür.

ABOUT THE IDIOM OF "SEALED MOUTH" IN CLASSICAL TURKISH POETRY

Abstract

Idioms are stereotypical phrases that have their own distinctive meaning. In addition to being a language material, they also reflect the life and culture of society. Some of the idioms used in literary texts in the past have fallen from today's use for various reasons. The subject of this paper the idiom "mouth sealed" is not included in the dictionaries. In the dictionary of idioms, the phrase "sealing your mouth" is used to mean "not speaking, to be silent". The earliest examples of the idiom "mouth sealed" are found in the seventeenth century. It is seen that the meaning of "Not to speak and be silent" do not fit in the context for some couplets. In this article, the idiom "mouth sealed" will be tried to be understood in the context of example couplets.

Key Words: Classical Turkish Poetry, Idiom, Seal.

¹ Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, bilalguzel87@gmail.com.

GİRİŞ

Deyimler, pek çok tanımı olmakla beraber genel olarak "bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu" (Aksoy 1988: 52) olarak tanımlanır. Bu dil verimleri, dil malzemesi olmaları yanında toplumun yaşayışını, kültürünü ve inançlarını yansıtmaları bakımından da önemlidir. Bir toplumun deyimleri incelenerek o toplumun değer yargıları hakkında bilgiler elde edilebilir (Aksoy 2016: 369).

Geçmişte edebî metinlerde kullanılan deyimlerin bir kısmı çeşitli nedenlerle bugün kullanımdan düşmüş ve unutulmuştur. Bu deyimlerin tespit edilip doğru anlam verilmesi edebî metinlerin anlaşılması açısından son derece önemlidir (Çetinkaya 2009: 278).

Divan şairlerinin, şiirlerinde deyimleri sıkça kullandığı bilinmektedir. Bu çalışmada divan şairleri tarafından kullanılan ve bugün sözlüklerde "ağzını mühürlemek" şekliye yer alıp "konuşmamak, susmak" anlamı verilen "ağız mühürlü" deyimini üzerinde durulacak ve örnek beyitler doğrultusunda bu deyim anlamı verilecektir.

Mühür/mühr:

Farsça bir kelime olan mühür/mühr, "üzerine bir kimse, makam veya kuruluşun ismi kazınmış olan ve basıldığı kâğıt vb. yerde bıraktığı iz imza yerine geçen maden, plastik vb. den yapılmış damga, kaşe" (Ayverdi 2011: 2222) olarak tanımlanır. Mührün çok eski zamanlardan beri hemen bütün medeniyetlerce kullanıldığı bilinmektedir. İslam medeniyetinde mühür önemli bir yere sahiptir. "Belki, Hz. peygamberin sırtındaki benin mühür şeklinde olması ve peygamberlik mührü sayılması da mühre manevi bir kıymet verilmesine neden olmuştur" (Pakalın 1983: 608). Osmanlı toplumunda da mührün önemli bir yeri vardır. "1908 İnkılabına kadar memurlar resmi kâğıtlara imza atmaz, mühür basarlardı" (Pakalın 1983: 608). Resmi mühürler dışında toplumda hemen herkesin şahsi bir mührü vardı (Tunç ve Yeniterzi 2013: 2635). Toplumda önemli bir yeri olan mühür pek çok yönüyle Klasik Türk şiirinde de yer almıştır. Klasik Türk edebiyatında mühür daha çok güç ve iktidarın sembolü olarak kullanılır.

Klasik Türk Şiirinde Mühür ve Ağız-Dudak İlişkisi:

Mühür, Klasik Türk şiirinde sevgilinin güzellik unsurlarından dudağın benzetmeliği olarak kullanılır (Pala 2007: 198). Sevgilinin dudağının etrafındaki ayva tüyleri onun şairler tarafından mühre benzetilmesine neden olmuştur. Sevgilinin dudağı ve ağzı Süleyman Peygamber'in yüzüğü olan "Mühr-i Süleyman"a da benzetilir (Tunç ve Yeniterzi 2013: 2636).

Ağız Mühürlü:

Sözlüklerde "ağız mühürlü" deyimini farklı şekiller ve anlamlar ile verilmiştir. Bunlardan bir tanesi "ağzını mühürlemek"tir. Bu deyim için konuşmamak, susmak (Parlatır 2007: 46) anlamları verilmiştir. Ömer Asım Aksoy'un Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde benzer ifade olan "ağzının mührü ile" (Aksoy 1988:545; Şahin 2004: 125) deyimine yer verilmiştir. Bu deyim "oruçlu olarak" ve " (bir şeyin) ağzı açılmamış olmak"

anlamlarını karşıladığı belirtilmiştir (Aksoy 1988:545; Şahin 2004: 125). E. Kemâl Eyüboğlu, “ağız mühürlü” deyimini eserinde madde başı olarak almış ve Bosnalı Sâbit’in bir beytini tanık olarak göstermiştir (Eyüboğlu 1975: 8). Ancak eserde deyimın anlamına dair her hangi bir şey belirtilmemiştir. Derleme sözlüğünde ise ağız mühürlü için “alt dudağında kendi renginden başka renkte işaret olan hayvan, damağında siyah leke bulunan at, kedi, köpek” (DS 1993:119) anlamları verilmiştir. Benzer ifade olarak Farsça’da مهر دهان (mühr-dehân) susmak ve oruç tutmak anlamlarında kullanılmaktadır (Servet 1379/2001: 469; Şükûn 1996: 1838).

Yapılan taramalarda Klasik Türk şiirinde “ağız mühürlü” ifadesinin ilk örnekleri 17. yüz yıl metinlerinde belirlenmiştir. Nevî-zâde Atâyî (ö.1635), Bosnalı Sâbit (ö. 1712), Nâbî(ö. 1712), Edirneli Kâmî (ö.1724), Seyyid Vehbî (ö.1736), Refî-i Kâlâyî (ö.1823) ve Şeref Hanım (ö. 1861) şiirlerinde “ağız mühürlü” deyimine yer veren şairlerdir. Şimdi bu şiirleri inceleyip, ağız mühürlü deyimine bağlamdan anlam vermeye çalışalım.

1. Oruç Tutan/Oruçlu Anlamında Kullanıldığı Beyitler:

İlk örnek Nevî-zâde Atâyî Divanı’ndan alınmıştır:

Ey ‘Atâyî bûse-i la’lin temennâ eyledüm

Nâz ile agzum mühürlidür didi ol dil-rübâ (Karaköse 1994: 169)

[Ey Atâyî, o gönül alan sevgilinin dudağını öpmek için yalvardım, naz ile ağzım mühürlüdür dedi.]

Yukardaki beyit Nevî-zâde Atâyî Divanı 2. gazelinin (Karaköse 1994: 169) makta beytidir. Beytin alındığı manzume yek-aheng bir gazeldir ve bütün beyitlerinde ramazan ayı konu edilmektedir. Son beyitte sevgilinin dudağını öpmek isteyen şaire sevgili olumsuz cevap vermektedir. Sevgili, buse vermeyi reddetmesinin gerekçesini “ağzım mühürlü” olarak açıklar. Ramazan ayında ağzın mühürlü olması, susmuş olmaktan daha çok oruçlu olmak anlamına gelmektedir. Sevgilinin aşığa yani şaire buse vermemesinin sebebi oruçlu olmasıdır. Şairin teklifini kabul ettiği takdirde orucu bozulacaktır.

Bir diğer örnek 17. yüz yıl Şairi Bosnalı Sâbit’e ait:

Matbâh-ı rûzeyi miftâh-ı akîdeyle açar

Feth-i rûzîye bakan ağız mühürlü yârân (Karacan 1991 : 304)

[Orucunu açmaya bakan ağız mühürlü dostlar, Oruç mutfağını akide anahtarıyla açar.]

Sâbit’in Baltacı Mehmed Paşa için yazdığı Ramazâniye Kasidesi’nden alınan yukardaki beyitte de “ağız mühürlü” ifadesi ramazan ve oruç bağlamında kullanılmıştır. Beyitte ağız mühürlü dostların oruç mutfağını açmak için akide anahtarı kullandığı belirtilmektedir. Beyitte iftarda orucu akide şekeri ile açma geleneği (Şentürk 2016: 197) yer almaktadır. Şaire göre ağız mühürlü dostlar orucunu akide şekeri ile açıyor. Beyitte “oruç tutan insan” anlamını karşılamak için ağız mühürlü ifadesi kullanılmıştır.

Sâbit Divanı’ndan bir başka örnek:

Sadra teşrîfi meh-i rûze-i pür-kadre düşüp

’îd-ber-’îd-i şerîf itdi cihân ser-tâ-pâ

Çekdi bir ağzı mühürlü güzeli sînesine

Varıcak hâtem ile kîse-i mühr-i yek-tâ (Karacan 1991: 334-335)

[Sadr makamını şereflelendirmesi kıymeti çok olan oruç ayına denk gelip, dünyayı baştan başa bayram içinde şerefli bayram yaptı.]

[Eşi benzeri olmayan vezaret mührü, kese ile neredeyse ağzı mühürlü bir güzeli sinesine çekti.]

Sâbit’in Râmi Mehmet Paşa’nın Sadrazam olması üzerine yazdığı tarih manzumesinden alınan yukarıdaki iki beyitte yine Ramazan ayı konu edilmiştir. Râmi Paşa 1703 yılının Ramazan ayının 8. günü Sadrazam olmuştur (Özcan 1989: 220). Sadrazam olan kişiye mühr-i hümayûn, altın bir kese içinde verilir, mühr boyunda veya cepte taşınır idi (Pakalın 1983: 606). Sâbit, beyitte bu geleneğe de yer vermiştir. Kese ve mühr Râmi Mehmet Paşa’nın yanına gidince ağzı mühürlü güzeli sinesine çeker. Mührün Paşa’ya ulaşması Ramazan ayına denk gelmiştir. Ramazan ayında sineye çekilen güzel oruçludur. Bu durumu karşılamak için şair ağzı mühürlü deyimini kullanmıştır.

Bir diğer örnek Edirneli Kâmî Divanı’ndan:

Ağzı mühürlü gerçi ki uşşâka bûsedür

Ol şûh-ı rûzedârun ağzından siparişi

[Her ne kadar o oruçlu şuhun ağzı mühürlü olsa da âşıklara siparişi öpücüktür.]

Bir bûse ile feth idelüm ağzı mührini

Olsun akîde ile sıyâmun güşâyîşi (Yazıcı 2010: 282)

[Bir öpücük ile ağzının mührünü açalım, orucun açılması akide şekeri ile olsun.]

Edirneli Kâmî Divanı’nın 220. gazelinden (Yazıcı 2010: 282) alınan yukardaki beyitlerde benzetme ve hayaller ramazan ve oruç terimleri üzerine kurulmuştur. İlk beytin ikinci mısraında oruçlu, oruç tutan anlamı Farsça rûze-dâr ifadesi ile karşılanmıştır. Aynı anlamı karşılamak için birinci mısra da “ağzı mühürlü” deyimini kullanılmıştır. Dördüncü beyitte ise orucu açmak yerine “ağzı mührini açmak” denilmiştir. Bu beyitlerde de “ağzı mühürlü” ifadesi oruçlu, oruç tutan kişi anlamını karşılamak için kullanılmıştır.

Ağzı mühürlü deyim Seyyid Vehbî Divanı’nda da oruç tutan/oruçlu anlamında kullanılmıştır:

Rûze-dâr ağzı gibi şimdi mühürlüdür hep

Kapanıp meykede kapısı çü baht-ı mestân (Kılıç ve Macit 1995: 41)

[Meyhanenin kapısı hep sarhoşların bahtı gibi kapanmıştır, şimdi oruçlu insan gibi ağı mühürlüdür.]

Beytin ilk mısraında oruç tutan insan ağı mühürlü olarak nitelendirilmiştir. Beyitte meyhane kapısı oruçlu insan ağına benzetilir. Ramazan ayında meyhanelerin kapandığı bilinmektedir. Bir nevi Ramazan ayı boyunca meyhanenin kapısına mühür vurulur. Bu yönüyle meyhane kapısı ile oruçlu insanın ağı bir birine benzer. Beyitte ağı mühürlü ifadesi oruç tutan insanı karşılamak için kullanılmıştır.

Seyyid Vehbî’den bir başka örnek:

Mûm-ı surha döndi la’l-i nâbı tâb-ı rûzeden

Sormanız ağı mühürlüdür hisâb-ı rûzeden (Güzel 2012: 789)

[Dudağı orucun hararetinde kırmızı muma döndü, sormayınız, oruç(orucun kaç gün olduğu) hesabından ağı mühürlüdür.]

Seyyid Vehbî’nin rûzeden redifli ramazan ve orucu konu alan yek-aheng gazelinin matla beyti olan yukardaki beyitte de ağı mühürlü oruç bağlamında kullanılmıştır. Şair, orucun hararetinden kırmızı muma dönen sevgilinin dudağının sorulmaması(emilmemesi) gerektiğini belirtmiştir. Buna gerekçe olarak da sevgilinin “ağzının mühürlü” yani oruçlu olmasını göstermiştir. Burada sormak kelimesinin “soru sormak” anlamı tevriyelidir. Sevgiliye orucun hesabı sorulursa, ağı mühürlü olur, yani bu soruya cevap veremez. Bu durumda “ağı mühürlü” suskun, susmuş anlamına da gelir.

Ağı Mühürlü Şeref Hanım Divanı’nda da benzer bağlamda kullanılmıştır:

Yoksa da tâkat temûz-ı hecre cân-ı zârda

Gam yimem agzım mühürlense firâk-ı yârda

Ser-fürû itmez de yâ neyler Şeref nâ-çâr da

Rûze-dârân-ı Rızâ’ya matbah-ı hünkârda

Kâse-i iftâr-ı vuslatdır külâh-ı Mevlvî (Arslan 2002: 254)

[Ağlayan canda ayrılık Temmuzuna (sıcaklığına) (dayanacak) güç yoksa da yârin ayrılığında ağzım mühürlense gam yemem, çaresiz Şeref, (bu durumu) kabullenmeyip de ne yapar? Mevlvî külâhı, Oruç tutan Rıza’ya Hünkâr (Mevlana)’ın mutfağında kavuşma iftarının kasesidir.]

Şeref Hanım’ın Rızâ’nın Mevlvî redifli gazeline yazdığı Tahmis’ten alınan yukardaki bentte de “ağı mühürlü” ifadesi oruç bağlamında geçmektedir. Zemin şiirde “rûze-dârân, kâse-i iftâr, matbah” oruçla ilgili kelimelerdir. Bu yüzden Şeref Hanım da bendi oruç üzerine kurmuştur. Şeref Hanım, sevgilinin, yârin ayrılığında ağzım mühürlense, gam yemem demektedir. Ağı mühürlenmek oruçlu, oruç tutan anlamı ile düşünüldüğünde “yârin ayrılığının orucunu tutsam, gam yemem, üzülmem.” anlamındadır. Ağı mühürlenmek oruç tutmak olduğu için doğal olarak gam dâhil hiç bir şey yiyemeyecektir. Aksi takdirde oruç bozulacaktır.

2. Susmak, Suskun Anlamında Kullanıldığı Beyitler:

Ağı mühürlü deyiminin Sâbit Divanı’nda iki örmekte oruç tutmak anlamında kullanıldığı yukarda belirtilmişti. Aşağıdaki örmekte ise deyim susmak anlamı ile kullanılmıştır:

Mülûk-ı rub¹-ı meskûn lâl olup kaldı tekellümden

Nübüvvet hâtemi mühr urdı şehirler ağzına gûyâ (Karacan 1991: 154)

[Dört bir taraftaki ülkelerin hükümdarları konuşamayıp, dilsiz oldular, Peygamberlik mührü sanki padişahlar ağzına mühür vurdu.]

Beyitte deyim “ağına mühür vurmak” şeklinde kullanılmıştır. Peygamberin sırtındaki Peygamberlik mührü sanki, dünyanın dört bir tarafındaki hükümdarların ağzına mühür vurmuş gibidir. Çünkü hepsi dilsiz olmuştur. Deyim beyitte, konuşturmamak, susturmak anlamları ile kullanılmıştır.

İfade Nâbî’de “ağına mühür vurmak” şekliyle kullanılmıştır:

Tâ siyâhî-i şeb olunca be-dîd

Müher urur ağzuna fass-ı hurşîd (Kaplan 1995: 190)

[Gecenin karanlığı gözükünce, ortaya çıkınca yüzük kaşı gibi olan güneş ağzına mühür vurur.]

Nâbî’nin Hayriyye isimli mesnevisinin “Der Beyân-ı Şeref-i Farz-ı Sıyâm” (Kaplan 1995: 189) başlıklı farz orucun anlatıldığı bölümde geçen yukardaki beyitte “ağına mühür vurmak” ifadesi kullanılmıştır. Beyitte, güneş bir yüzük kaşına benzetilmiştir. Güneşin ağzına mühür vurması, susması yani batması demektir. Beyitte ağzına mühür vurmak, susmak anlamı ile kullanılmıştır. Eskiden yüzüklerde mühür olmuştur. Beyitte bu gelenek de yer almaktadır.

3. (Bir şeyin) Ağı Açılmamış Olmak Anlamında Kullanıldığı Beyitler:

Ağı Mühürlü deyim Refî-i Kâlâyî Divanı’ndan alınan aşağıdaki örmekte kapağı açılmamış kutu vb. nesneyi karşılamak için kullanılmıştır:

Gûyiyâ ağı mühürlü o bir ayran fıçısı

Serd-i tab’ına bekmezle gelür germiyet (Alpaydın 2007: 105)

[Sanki o ağı mühürlü bir ayran fıçısı, soğuk yaradılışına pekmezle sıcaklık gelir.]

Ağı mühürlü ifadesi beyitte kapalı ayran fıçısını karşılamak için kullanılmıştır. Burada ifadenin, suskun, susmuş anlamı da oruçlu, oruç tutan anlamı da beyte uygun değildir. Beyit bağlamında ağı mühürlü için en uygun anlam, deyim “(bir şeyin) ağı açılmamış olmak” anlamıdır.

SONUÇ

Türkçe Deyim Sözlüklerinde “suskun, susmuş” anlamları verilen, ağzını mühürlenmek deyimi Klasik Türk Şiirinde, ağzı mühürlü ve ağzına mühür vurmak şekilleriyle geçmektedir. Ancak “ağzı mühürlü”nün susmak anlamının beyitlerin bütününün bağlamına uygun olmadığı görülmüştür. Deyimin Farsça’da suskun, susmuş ve oruç tutan anlamlarına geldiği tespit edilmiştir. Ağzı mühürlü ifadesi beyitlerin bağlamında suskun, susmuş anlamı yanı sıra oruçlu, oruç tutan insan anlamlarını karşılamak için de kullanılmıştır. Tespit edilen örneklerde ikinci anlamın daha çok kullanıldığı görülmüştür. Bir örnekte ise ağzı mühürlü kapalı olan kutu vb. nesneyi karşılamak için kullanılmıştır. Sonuç olarak “ağzı mühürlü” susmuş, susan anlamları yanı sıra oruç tutan, oruçlu anlamlarına da gelen ve bugün bu anlamı kullanımdan düşen, sözlüklerde yer almayan bir deyimdir.

KAYNAKÇA

- AKSOY Ömer Asım (1988). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, C.2.İstanbul: İnkılâp Yay.
- AKSOYAK, İsmail Hakkı (2016). *14.yy’dan 19.yy.’a Anadolu ve Rumeli’de Yazılmış Türkçe Edebî Metinler Üzerine Söylenmemiş Sözler*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- ALPAYDIN, Bilal (2007.)*Refî’-i Kâlâyî Dîvânı(İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- ARSLAN, Mehmet (2002). *Şeref Hanım Divanı*.İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- AYVERDİ, İlhan (2011). *Misallî Büyük Türkçe Sözlük*. 4. Baskı. İstanbul: Kubbealtı Yay.
- ÇETİNKAYA, Ülkü (2009). *Divan Şiirinde Çok Başlı(Ziyâde-ser) Deyimi Üzerine*,*Turkish Studies*, 4/2(Winter):226-78.
- Derleme Sözlüğü (1993). C.I, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERİŞEN YAZICI, Gülgün (2010). *Kâmî Divanı*. ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10619,kamipdf?0(erişim tarihi: 27.01.2017)
- ERTAN, Mehmet Emin (1995). *Divan Edebiyatında Ramazaniyeler Üzerine İncelemeler*, Doktora Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi.
- EYÜBOĞLU, E. Kemal (1975). *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, C.2, İstanbul.
- GÜZEL, Bilal (2012). *Kemiksiz-zâde Safvet Mustafa ve Nuhbetü’l-Âsâr min-Ferâidi’l-Eş’âr isimli şair tezkiresi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- KAPLAN, Mahmut (2008). *Hayriyye-i Nâbî*. Ankara: AKM Yayınları.
- KARCAN, Turgut (1991). *Bosnalı Alaeddin Sabit: Divan*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.
- KARAKÖSE, Saadet (1994). *Nev’i-zade Atayı Divanı: Kısmi Tahlik-Metin*. Doktora Tezi: İnönü Üniversitesi.
- KILIÇ, Filiz; Macit, Muhsin (1995),*Türk Edebiyatında Ramazan Şiirleri*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınlar.

ÖZCAN, Abdulkadir (hzl.) (1989). *Şeyhî Mehmed Efendi Şakâ'ik-i Nu'mâniyye ve Zeyilleri "Vakâyiü'l-Fuzalâ"*. C. 4. İstanbul: Çağrı Yay.

PAKALIN, Mehmed Zeki (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 1, 3. İstanbul: MEB Yayınları.

PALA, İskender (2007). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.

PARLATIR, İsmail (2007). *Deyimler*, Ankara: Yargı Yayınevi.

SERVET, Mansûr (1379/2001). *Ferheng-i Kinâyât*, Tahran.

ŞAHİN, Hatice (2004). *Türkçede Organ İsimleriyle Kurulmuş Deyimler*, Bursa:Uludağ Üniversitesi.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla (2016). *Osmanlı Şiiri Kılavuzu*, İstanbul: OSEDAM.

ŞÜKÛN, Ziya (1996). *Gencinei Güftar (Ferhengi Ziya)*, C.3, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

TUNÇ, Semra; YENİTERZİ, Emine (2013). *Osmanlı Mühür Sanatı ve Klasik Türk Şiirinde Mühür*. Turkish Studies, Voluma 8/1 (Winter):2633-2650.

